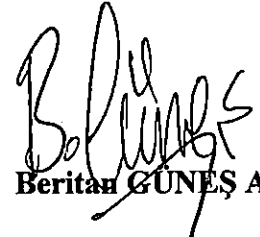

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

Tarihinde en az binlerce zorla kaybetme ve yüzlerce toplu mezar bulunduğu bilinen Türkiye'nin hem tarafı olduğu uluslararası sözleşmelerin gereği hem de toplumsal barışın tesisinde bir ön koşul olarak zorla kaybetmelerle yüzleşmesi gerekmektedir. Hakikatlerle yüzleşilmesi yolunda ilk adım olarak zorla kaybedilenlerin akıbetinin bir an önce ortaya çıkarılması için de gerekli yasal düzenlemelerin yapılması ve bu yönlü politikaların belirlenmesi amacıyla Anayasa'nın 98. İçtüzüğü'nün 104. ve 105. maddeleri gereğince Meclis araştırması açılmasını arz ederim.

Beritan GÜNEŞ ALTIN
Mardin Milletvekili

GEREKÇE ÖZETİ

Dünyanın birçok yerinde olduğu gibi Türkiye'de de muhaliflere dönük zorla kaybetme stratejisiyle ve toplu mezarlarla özellikle 1990'lı yıllarda defaatle karşılaşmıştır. İlk olarak 1989'da Siirt Kasaplar Deresi'nde (Newala Qasaba) ortaya çıkarılan toplu mezarların ardından Tunceli Çemişgezek, Van Çatak, Şırnak ve Mardin Dargeçit gibi birçok il ve ilçede de toplu mezarlar bulunmuştur. 2011 yılında TBMM İnsan Hakları Komisyonu bünyesinde Gözaltında Kaybolan Kişilerin Akıbetini Araştırma Alt Komisyonu kurulmuş olsa dahi komisyon zorla kaybedilenlerin akıbetini ortaya çıkarmaya dönük derinlikli çalışmalar maalesef ki yap(a)mamıştır. 1995 yılından itibaren her cumartesi zorla kaybedilen yakınlarının akıbetini sormak ve adalet taleplerini dile getirmek için Galatasaray Lisesi önünde buluşan, Türkiye tarihinin en uzun soluklu sivil itaatsizlik eylemini sürdüren, Cumartesi İnsanlarının 1000. Hafta buluşmasına yaklaştığımız bugünlerde hakikatlerle yüzleşilmesi ve toplumsal barışın inşa edilmesi için ilk adım niteliğinde olan zorla kaybedilenlerin akıbetinin ortaya çıkarılması için Meclisin inisiyatif alarak araştırma komisyonu kurması elzemdir.

GEREKÇE

Zorla kaybetme, tarihinde darbeler, etnik çatışmalar ve iç savaşlar olan devletlerin muhalif grupları bastırma ve sindirme amacıyla uyguladığı şiddet yöntemlerinden birisidir. 1970-80'li yıllarda Latin Amerika'da, Brezilya, Uruguay, Şili, Peru, Guatemala ve Arjantin gibi ülkelerde kendilerini değiştirici ve dönüştürücü politik özneler olarak ortaya koyan işçiler, köylüler, öğrenciler, sendikacılar gibi farklı kesimlere karşı devletler zorla kaybetme stratejisini yaygın bir şekilde uygulamaya başlamıştır. İhlalin bu özgün niteliği ise o güne kadar kullanılan işkence veya yasadışı keyfi infaz gibi ihlal tanımlarının dışında yeni bir kavram ihtiyacını ortaya çıkarmıştır. Birleşmiş Milletler Herkesin Zorla Kaybetmelere Karşı Korunması Hakkında Uluslararası Sözleşmeye göre "zorla kaybetme" terimi, "(...) devlet görevlilerinin ya da devletin yetkilendirmesi, desteği veya göz yummasıyla hareket eden kişilerin ya da kişi gruplarının gözaltına alma, tutuklama, kaçırma ya da diğer herhangi bir biçimde özgürlükten yoksun bırakması ve bu durumdaki bir kimseyi, özgürlükten yoksun bırakmayı kabul etmenin reddedilmesi veya kaybedilen kişinin akıbetinin ya da nerede olduğunun gizlenmesiyle, hukukun koruması dışına çıkarması(...)" durumunu ifade eder.

Dolayısıyla bir zorla kaybetme olayı, birbirini tamamlayan üç ayırt edici unsurla tanımlanır:

- Kişinin iradesi dışında özgürlüğünden mahrum bırakılması;
- Devlet yetkililerinin, göz yumma şeklinde bile olsa, alıkonulmaya dâhil olmaları;
- Kaybolan kişinin özgürlüğünden mahrum bırakıldığının reddedilmesi veya akıbeti ile ilgili bilginin gizlenmesi.

Kişileri zorla kaybetme uygulaması 1980'lerden itibaren hızla artış göstererek dünyanın pek çok bölgesine yayılmıştır. Birleşmiş Milletler Kayıplarla ilgili Çalışma Grubu'nun yıllık raporlarına göre iç çatışmaların ve sivil savaşların yoğun olduğu bölgelerde zorla kaybetme, ayrılıkçı ve muhalif güçlere karşı uygulanan sistematik bir bastırma yöntemi haline gelmiştir. 1980-2010 yılları arasında yapılan istatistiklere göre bazılarında kitlesel boyutlara ulaşmış olmak üzere, en çok kayıp vakasının görüldüğü Sri Lanka, Filipinler, Peru, Nepal, Irak, İran, Guatemala, El Salvador, Guatemala, Şili, Arjantin, Cezayir gibi ülkelerde kaybedilmelerin büyük çoğunluğu hala aydınlatılabilmiş değildir. Konuya dair birçok çalışma da göstermektedir ki zorla kaybetmelerin en yakıcı özelliği, her ne kadar aydınlatılması zor dahi olsa, birçoğunun üzerinden yıllar geçmiş olmasına rağmen sorumluların karanlıkta bırakılması, "dokunulmazlıklarının" devam ettirilmesidir.

Zorla kaybetmelerle özellikle son yıllarda sık karşılaşılması, devletlerin "terörizme karşı savaş" adlandırmasıyla her türlü hukuksuzluğu uygulamasından azade değil bilakis bunun bir sonucudur. Amnesty International ve Human Rights Watch'un raporlarına göre Amerika Birleşik Devletleri'nin elindeki 39 tutuklunun akıbeti hala belirsizliğini korumaktadır. Hakeza 2007 yılında 6 insan hakları örgütü ortak bir rapor yayınlayarak ABD'nin elinde bulunan Mısır, Kenya, Libya, Fas, Pakistan ve İspanya uyruklu kayıp tutukluların isimlerini yayınlamıştır.

Kayıplarla ilgili uluslararası düzeyde raporlama, istatistik, izleme ve tavsiyede bulunma faaliyetlerini yürüten BM Kayıplarla ilgili Çalışma Grubu 1980'de kurulmuş, BM İnsan Hakları Komisyonu bünyesinde çalışan, bağımsız uzmanlardan oluşan ilk özel mekanizmadır. Ancak Çalışma Grubu'nun yetkisi, kayıp vakalarını raporlama ve devletlere tavsiyede bulunmayla sınırlıdır.

Türkiye'de de tarih boyunca zorla kaybetmelere tanıklıklar edilmiştir. 1915'i milat olarak kabul edebileceğimiz bu süreç içerisinde, hala mezarının nerede olduğu bilinmeyen/açıklanmayan Şêx Said'e ve 90'lardaki toplu mezarlara kadar sayısız "acı tecrübe" vardır. Ancak zorla kaybetmeler kavramsallaştırmasının politik yaşamımızda görünürlüğü 12 Eylül 1980 Darbesinin ardından ve hatta 90'lı yıllarla birlikte artmıştır. Özellikle 90'lı yıllarda ülkenin birçok şehrinde ilan edilen OHAL sonrası gözaltında kaybedilenlerin sayısı sistematik bir devlet şiddeti haline gelmiştir. Gözaltına alınan/kaçırılan ve kaybedilme riski taşıyan kişilerin yakınları, kolluğa başvurduğunda senaryo hep aynı senaryo ile karşılaşılmaktaydı: tüm kamu personelleri ve dahi devlet erkanı tek bir ağızdan ya ilgili kişinin gözaltına hiç alınmadığını ya da gözaltından kaçtığını söylemekteydi. Türkiye'de kayıplara ilişkin ilk verileri toplamaya İnsan Hakları Derneği ve Türkiye İnsan Hakları Vakfı gibi kurumlar başlamıştır. Ancak kamu otoritesinin şeffaf bir şekilde bu sürecin bir parçası/yürütücüsü olmamasından dolayı gerçek verilere hiçbir zaman tam anlamıyla ulaşamamıştır. Şubat 2011'e gelindiğinde TBMM İnsan Hakları Komisyonu bünyesinde kurulan Gözaltında Kaybolan Kişilerin Akıbetini Araştırma Alt Komisyonu bu bağlamda kritik bir öneme sahip olsa dahi mezkûr komisyon uzun yıllara dayanan ve neredeyse Türkiye Cumhuriyeti'nin tarihi kadar geniş bir evveliyatı olan zorla kaybetmelerle ilgili derinlikli araştırma ve aksiyon alma vasfına sahip olamamıştır.

Türk Tabipler Birliği'nin 19-20 Şubat 2011 tarihinde bölge tabip odalarından yöneticilerin de katılımıyla kurulan inceleme heyetinin gözlemlerinde "(...)Şu ana kadar 1.469 kişiye ait kemiklerin bulunduğu 114 toplu mezarın tespit edildiği; açılan 26 toplu mezarda 171 kişinin kemiklerine rastlandığı bildirilmekle birlikte olayın gerçek boyutları çok daha büyüktür.

Hakkari'den Tunceli'ye kadar çok geniş bir coğrafya'da yüzlerce toplu mezarda gömülü kimliği belirsiz binlerce ceset söz konusu(...)" olduğu belirtilmektedir. Gözaltındayken veya da kaçırılıp öldürülen kişilerin cenazelerinin ailelerine verilmemesi, kişilerin bir mezarının dahi olmaması kayıp yakınlarının hiçbir zaman sağlıklı bir yas süreci geçirmemesine sebep olmakla beraber kişilerde büyük travmalara da sebep olmuştur/olmaktadır.

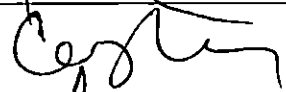
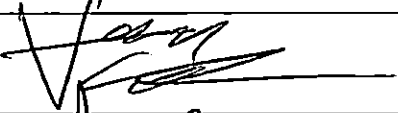
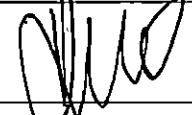
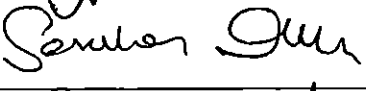
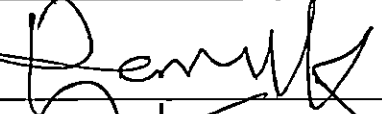
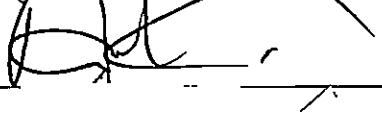
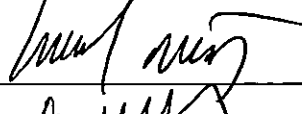
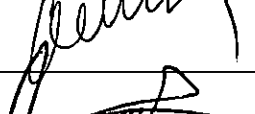
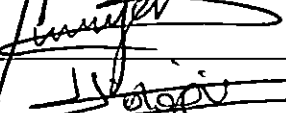
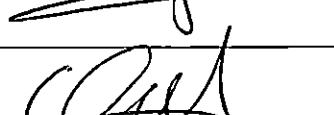
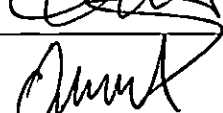
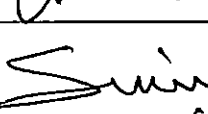
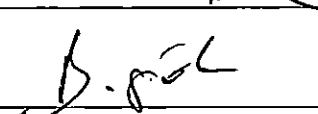
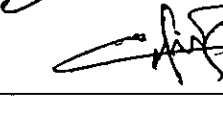
Türkiye'de kayıp yakınları, 1995 yılından itibaren her cumartesi kayıplarının akıbetini sormak ve adalet taleplerini dile getirmek için Galatasaray Lisesinin önünde basın açıklaması yapmakta ve her hafta kaybedilen farklı bir kişinin akıbetini sormaktadırlar. Türkiye ve dünya tarihinin en büyük sivil itaatsizlik eylemlerinden birisi olan Cumartesi İnsanlarının 1000. hafta buluşmasına yaklaştığımız şu günlerde de kayıp yakınlarının istekleri bir an evvel yakınlarına ulaşmak ve tüm sorumluların açığa çıkarılıp gerekli cezaları almasıdır.

Türkiye'de toplu mezarların açılmasına dair mücadele zorla kaybetmelerin en yoğun olduğu 90'ların sonuna doğru başlamıştır. Türk Tabipler Birliği, İnsan Hakları Derneği, Türkiye İnsan Hakları Vakfı ve Mezopotamya Kayıp Yakınları Aileleri işbirliği içerisinde yıllardır Mardin, Batman, Diyarbakır ve Şırnak başta olmak üzere toplu mezarların olduğu düşünülen/bilinen birçok yerde kazı çalışmalarının başlamasına öncülük etmişlerdir. 1999 yılından beri aralıksız şekilde zorla kaybetmelere dair araştırmalar ve raporlamalar yapan İnsan Hakları Derneği'nin 2011 yılında hazırladığı toplu mezarlar raporunda da yalnızca tespit edilebilen 253 toplu mezarda yine yalnızca tespit edilebilen 3248 kişinin olduğu belirtilmiştir.

Türkiye'de 1989'da bulunan Siirt'teki Kasaplar Deresi (Newala Qasaba) ise ilk toplu mezar olarak bilinmektedir. Kasaplar Deresi'nin açığa çıkmasının ardından başlatılan siyasi ve hukuki mücadele bazı toplu mezarların daha açılmasını sağlamıştır. Bu sayede Tunceli Çemişgezek, Van Çatak, Şırnak ve Mardin Dargeçit gibi birçok il ve ilçede toplu mezarlar açılmıştır. Fakat bu kazı işlemleri de BM'nin kabul ettiği Türkiye'nin de taraf olduğu Minnesota Protokolü'nün "hukuk dışı, keyfi ve yargısız infaz şüphesinin, ulusal veya yerel ceza hukukuna uygun olarak soruşturulması ve ceza yargılanmasına başvurulması için delillerin sağlıklı toplanmasını öngörüsüne" uygun yürütülmemiş, arkeolojik kazı yöntemleri ve bilimsel teknikler kullanılmamıştır. TTB'nin ve daha birçok ulusal ve uluslararası kurumun da dikkat çektiği üzere bu kazılarda kepçe ve dozerler kullanılarak mezarlara ve kemiklere hasarlar verilmiştir. Örneğin 1995 yılında Mardin'in Dargeçit ilçesinde gözaltına alındıktan sonra bir daha haber alınamayan 7 kişinin kemiklerinin çıkarılması için başlatılan kazıda, kepçe ve dozerlerin

kullanıldığı TTB ve İHD tarafından da tespit edilmiş, aileler yakınlarının kemiklerini kendi imkanlarıyla elleriyle çukurdan çıkarmışlardır.

Tarihinde yukarıda da belirtildiği gibi binlerce zorla kaybetme ve yüzlerce toplu mezar bulunan Türkiye'nin, tarafı da olduğu Birleşmiş Milletler Zorla Kaybetmeye Karşı Herkesin Korunması Sözleşmesi'ne göre, hakikatlerin açığa çıkmasında ve insanlığa karşı suç işlemiş tüm faillerinin yargılanması hususunda adımlar atması beklenirken yakın zamanda Dargeçit JİTEM Davasında olduğu gibi davalar ya cezasızlıkla sonuçlandırılmakta ya da zaman aşımına uğratılmaktadır. Türkiye hem uluslararası sözleşmelerin hem de toplumsal barış inşasının bir gereği olarak yüzleşmelerin sağlanması ve faillerin cezalandırılması ile yükümlüdür. Bu bağlamda zorla kaybedilenlerin akıbetinin bir an önce ortaya çıkarılması, benzeri uygulamaların tekrarlanmaması ve toplumsal barışın tesis edilmesinde önemli bir adım atılması için meclis araştırması açılması zaruridir.

1	NEJLA DEMİR	AĞRI	
2	FERİT ŞENYAŞAR	ŞANLIURFA	
3	CEYLAN AKÇA CUPOLO	DİYARBAKIR	
4	VEZİR COŞKUN PARLAK	HAKKARİ	
5	KEZBAN KONUKÇU	İSTANBUL	
6	HAKKI SARUHAN OLUÇ	ANTALYA	
7	PERİHAN KOCA	MERSİN	
8	AYTEN KORDU	TUNCELİ	
10	ZEYNEP ODUNCU	BATMAN	
11	MEHMET ZEKİ İRMEZ	ŞIRNAK	
12	HEVAL BOZDAĞ	AĞRI	
13	OSMAN CENGİZ ÇANDAR	DİYARBAKIR	
14	SÜMEYYE BOZ	MUŞ	
15	ÖMER FARUK HÜLAKÜ	BİNGÖL	
16	ONUR DÜŞÜNMEZ	HAKKARİ	
17	GEORGE ASLAN	MARDİN	
18	SEMRA ÇAĞLAR GÖKALP	BİTLİS	
19	BURCUGÜL ÇUBUK	İZMİR	
20	CELAL FIRAT	İSTANBUL	